

Díte, Tibor

K problematike múzejnej terminológie

Museologica Brunensia. 2017, vol. 6, iss. 1, pp. 34-40

ISSN 1805-4722 (print); ISSN 2464-5362 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/MuB2017-1-4>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137196>

Access Date: 10. 12. 2023

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Delbó, Katalin L.

K problematike múzejnej terminológie

Museologica Brunensia. 2017, vol. 6, iss. 1, pp. 34-40

ISSN 1805-4722 (print); ISSN 2464-5362 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/MuB2017-1-4>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137196>

Access Date: 10. 12. 2023

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

STUDIE/ARTICLES

K PROBLEMATIKE MÚZEJNEJ TERMINOLÓGIE

<https://doi.org/10.5817/MuB2017-1-4>

TIBOR DÍTE

ABSTRAKT/ABSTRACT:

Terminológia vo všeobecnosti je jedným zo základných fundamentov vedného odboru, základnou podmienkou odbornej činnosti a komunikácie jej výsledkov. Muzeologická terminológia, v kontexte prudkého rozvoja informatizácie spoločnosti ako aj úlohami digitalizácie kultúrneho dedičstva, sa v súčasnosti stáva jednou z naliehavých úloh múzejníctva. Stáva sa limitujúcim faktorom informatizácie múzeí, elektronického sprístupňovania múzejných zbierkových fondov a rozhodujúcou podmienkou dorozumenia a spolupráce medzi stavovskými organizáciami doma i v zahraničí. Napriek snahám v minulosti (Beneš, Stránský, Brůža) možno konštatovať, že v súčasnosti terminologická sústava muzeológie nejestvuje.

Národný jazyk, ktorý predstavuje nenahraditeľnú a nezastupiteľnú zložku každého odborného jazyka, je vyspelý jazyk schopný plniť všetky úlohy moderného jazyka, teda aj pomenovať nové pojmy. Mechanické preberanie cudzích termínov nie je riešením, pretože negarantuje bezporuchovosť odbornej komunikácie rovnako, ako spoliehanie sa na to, že muzeologickú terminológiu budú riešiť tzv. angažované vedné disciplíny. Predložený článok upozorňuje na dôležitosť muzeologickej terminológie z hľadiska komunikácie i na jej význam pre základný muzeologický výskum. Upozorňuje, že ignorovať súčasný stav muzeologickej terminológie v jej najširšom ponímaní by malo mať fatálne následky a ponúka riešenie tejto, pre muzeológiu kľúčovej problematiky.

The Issue of Museum Terminology

Generally speaking, terminology is one of the fundamentals in any branch of science, an elementary condition for any specialist work and for the communication of its results. In the light of the rapid development of informatization in society and the part played by the digitalization of cultural heritage, museological terminology is currently among the most pressing issues of the discipline. It has become a limiting factor in the informatization of museums, as well as in the electronic accessibility of museum collections, and an essential condition for communication and collaboration between museum organisations in this country and abroad. Despite some efforts in the past (Beneš, Stránský, Brůža), it can be said that there is currently no terminological system in museology.

A national language, a vital and irreplaceable component of any specialist language, is an advanced language able to perform all tasks of modern language, including the denotation of new expressions. Mechanical adoption of foreign terms is not a viable solution as it does not guarantee smooth specialist communication, and nor is the approach suggesting that museological terminology should be solved by “engaged” scientific disciplines. This article emphasises the importance of museological terminology from the perspective of communication, as well as its importance for basic museological research. It points out that ignoring

the present state of museological terminology in its broadest sense would have fateful consequences, and offers a solution to this key museological issue.

KLÚČOVÉ SLOVÁ/KEY WORDS:

Dictionarium museologicum – muzeológia – selekcia – terminológia – Z. Z. Stránský
Dictionarium museologicum – museology – selection – terminology – Z. Z. Stránský

Terminológia – sústava termínov vedného odboru, jeden zo základných fundamentov štruktúry vedného odboru a základná podmienka výkonu každej odbornej činnosti.

V súvislosti s adekvátnym rozvojom jednotlivých vedných odborov vystupuje do popredia aktuálna potreba ustálenia a upevnenia odbornej terminológie. Predstavitelia jednotlivých vedných odborov si uvedomujú nevyhnutnosť presnej terminológie pre rozvoj vlastného odboru i pre odbornú komunikáciu.

To sú dôvody, prečo v súvislosti s prudkým rozvojom informatizácie múzeí a úlohami digitalizácie kultúrneho dedičstva sa v súčasnosti stáva jednou z naliehavých úloh slovenského múzejníctva kodifikácia muzeologickej terminológie. Slovenské múzejné názvoslovie sa stáva limitujúcim faktorom informatizácie múzeí, elektronického sprístupňovania múzejných zbierkových fondov a rozhodujúcou podmienkou dorozumenia a spolupráce medzi stavovskými organizáciami doma i v zahraničí.

Terminologické spektrum muzeológie je dané jej širokou poznatkovou bázou, ktorá sa odráža v jej vnútornej štruktúre. Jej rozmanitosť je umocnená špecifickosťou muzealizačného prístupu i špecifikami národného jazyka a odráža sa vo využívaní jazykového potenciálu i v reálnej tvorbe národných muzeologických termínov.

Pre terminologickú prácu v muzeológii platí, tak ako v každej inej slovenskej terminológii, Masárových desatoro:

1. Slovenčina je vyspelý jazyk schopný plniť všetky úlohy moderného jazyka, teda aj pomenúvať nové pojmy.
2. Pri pomenúvaní zvládnuť aspoň minimum terminologickej teórie.
3. Mať informácie o slovotvorných možnostiach a prostriedkoch slovenského jazyka.
4. Terminologickú prácu (zvyčajne ide o prípravu terminologického slovníka) začať klasifikáciou pojmov.
5. Pred utvorením termínu a formulovaním jeho definície zostaviť logické spektrum pojmu, ktorý sa má pomenovať.
6. Brať na vedomie, že v termíne sa z logického spektra pojmu spravidla realizuje iba jedna výpoveď (predikácia) a že pomenúvanie aj fungovanie termínu v praxi je založené na tomto princípe.
7. Pri kontaktoch slovenskej terminológie s inojazyčnou terminológiou uplatniť princíp substitúcie; základná slovenská odborná terminológia jestvuje totiž vo všetkých výrobných a vedných odboroch.
8. Ak neprichodí do úvahy substitúcia, termín možno kalkovať alebo s prihliadnutím na situáciu v kon-

krétnej terminológii samostatne utvoriť nový termín.

9. Principiálne odmietaf mechanické preberanie cudzích termínov, lebo negarantuje bezporuchovosť odbornej komunikácie.

10. Dôverovať komunikačnej a poznávacej hodnote slovenského termínu.¹

Vo všeobecnosti platí zásada, že proces terminologizácie, pri vzniku termínov, vychádza zo slovnej zásoby a základov národného jazyka. Národný jazyk, vzhľadom na lexikálne a gramatické prostriedky, predstavuje nenahraditeľnú a nezaštupiteľnú zložku každého odborného jazyka a odlišnosti spočívajú predovšetkým v miere a v spôsoboch využitia slovnej zásoby príslušnou vednou disciplínou.

Z pohľadu terminológie sa terminologizáciou rozumie jazykový proces adaptácie a špecializácie, pri ktorom slová postupnou konsolidáciou formy a významu nadobúdajú postavenie odborných termínov. Terminologizácia značí modifikáciu bežného významu slov a jej výsledkom je presné vymedzenie významu príslušných termínov, ktoré sa stávajú prvkami terminologickej sústavy daného odboru.

Napriek tomu, že problematika muzeologickej terminológie je doménu teoretického výskumu, terminologizácia a konceptualizácia, t. j. tvorenie pojmov a ich situovanie do významovo presne vymedzených kontextov zostáva nateraz na okraji záujmu.

Dovolíme si tvrdiť, že v súčasnosti terminologická sústava muzeológie

1 MASÁR, Ivan. *Ako pomenúvame v slovenčine: kapitoly z terminologickej teórie a praxe*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra, 2000, s. 58. Spisy Slovenskej jazykovednej spoločnosti 3/2000.

nejestvuje a množiny odborných termínov sú autormi používané ad hoc. Je to tak aj napriek tomu, že už začiatkom sedemdesiatych rokov 20. storočia sa problematika terminológie pre oblasť múzejníctva stala aktuálnou. V roku 1974 vydali sovietski muzeológovia slovník múzejných termínov, prvý slovník tohto druhu vôbec.² V roku 1975 nasledoval obdobný slovník v nemčine a v roku 1978 v češtine.³ Dôraz na vypracovanie muzeologickej terminológie položila v záverečnej rezolúcii aj generálna konferencia ICOM v Moskve v roku 1977. Výstupom bolo päť verzií *Dictionarium museologicum* (1978–1982), publikovaný bol v roku 1986.⁴

Ostatným počinom v oblasti muzeologickej terminológie je kolektívne dielo dvadsiatich siedmich expertov predstavujúce 21 (!) základných muzeologických pojmov, ako napríklad architektúra, dedičstvo, etika, inštitúcia, komunikácia, menežment, spoločnosť, verejnosť, výskum, vzdelávanie alebo zamestnanie.⁵ Neprichodí nám vynášaf súdy o kvalitách uvedených diel, i keď nemôžeme súhlasiť s tvrdením, že „svet múzeí je prepestrý“ a tvorcovia terminológie „vychádzajú z rôznych filozofických zdrojov i z inej každodennej praxe“.⁶

Nazdávame sa, že vzhľadom na povahu muzeológie ide v prvom rade o riešenie optimálnych

2 *Kratkij slovar muzejnych terminov*. *Краткий словарь музейных терминов*. Moskva, 1974. 51 s.

3 *Kleines Wörterbuch des Museumswesens*. Berlín: Institut für Museumswesen, 1975. 74 s.; BENEŠ, Josef. *Muzeologický slovník*. Praha: Národní muzeum, Ústřední muzeologický kabinet, 1978. 169 s.

4 *Dictionarium museologicum*. Čeština. Brno, 1982. 92 [9] s.; *Dictionarium museologicum Budapest*. Magyar nemzeti múzeum, 1986. 774 s.

5 DESVALLÉES, André, François MAIRESSE a kol. *Základní muzeologické pojmy*. Brno: Technické muzeum, 2011. 64 s.

6 DOLÁK, Jan. *Základní muzeologické pojmy: Úvodem k českému vydání* [online]. Brno, listopad 2011 [cit. 2017-04-15]. Dostupný z [www: <http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icom-czech/pdf/publikace/ICOM_zakladni_pojmy.pdf>](http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icom-czech/pdf/publikace/ICOM_zakladni_pojmy.pdf).

možností skúmania terminológie z hľadiska problematiky nominačnej i komunikačnej funkcie termínu. Základné predpoklady každého terminologického výskumu závisia od znalosti relevantných determinánt muzeologických pojmov, kľúčových muzeologických termínov a empirických poznatkov o ich základných vlastnostiach. Každá terminológia predstavuje systém – usporiadanú množinu terminologických prvkov prepojených určitými vzťahmi a klasifikačná hodnota kľúčových muzeologických termínov tvoriacich tezaurus vednej disciplíny je veľmi vysoká.

Terminologický systém nie je len zbierkou izolovaných termínov. Ide o sústavu, ktorá má hierarchické usporiadanie. Miesto termínu v terminologickej štruktúre a jeho vzťahy k ostatným termínom majú kľúčový význam.

Termíny majú, okrem iného, tieto funkcie dôležité z pohľadu muzeológie:

1. komunikatívnu funkciu, termíny umožňujú komunikáciu medzi odborníkmi príslušného odboru i medzi rozličnými vednými disciplínami. Komunikatívna funkcia jazyka spočíva v prenášaní myšlienkových obsahov a vo formulovaní myšlienok. Pri komunikácii je dôležité dorozumenie, proces, v ktorom expedient produkuje znaky a recipient ich vníma, pričom obaja týmto znakom rozumejú rovnako,
2. poznávaciu funkciu, poznávacia funkcia termínov vyplýva z ich vlastnosti sprostredkovať informácie a termíny sú zároveň prostriedkom uchovávaní výsledkov poznania,
3. normatívnu funkciu, spočíva v ustálení vzťahu termín – pojem a významu termínu; normalizáciou sa zavádzajú ustanovenia

zamerané na dosiahnutie optimálneho stupňa poriadku s cieľom uľahčenia komunikácie,

4. akumulatívnu funkciu, spočíva v uchovávaní nahromadených poznatkov a skúseností; termíny sú prostriedkami uchovávaní výsledkov poznania – duchovného bohatstva nahromadeného generáciami daného spoločenstva,

5. vyjadrovaciu funkciu, termíny sú nielen nositeľmi poznatkov, ale aj prostriedkami vyjadrovania výsledkov poznania,

6. koordinačnú funkciu, unifikované, štandardizované a kodifikované termíny slúžia na komunikáciu medzi jednotlivými oblasťami muzeológie, medzi muzeológiou a ostatnými vednými odbormi a umožňujú medzijazykovú komunikáciu,

7. kognitívnu funkciu, uplatňuje sa vo vzťahu jazyka, myslenia a vedomia; kognitívna funkcia jazyka sa uplatňuje pri tvorbe pojmov, jazyk v tomto prípade funguje ako nástroj poznávania,

8. kognitívnu funkciu, táto funkcia sa zdôrazňuje pri rozmyšľaní, a to aj vtedy, keď myšlienky formulujeme sami pre seba, napríklad keď ich chceme zachytiť písomne,

9. klasifikačnú funkciu, základom klasifikácie je identifikácia, na základe ktorej objekty alebo javy dostávajú svoje miesto v systéme odboru a klasifikačný potenciál je zameraný na utvorenie celkového obrazu o tom, čo už poznáme; klasifikačný potenciál jazyka je schopnosť vniesť určitý systém do univerza objektov a javov teórie.⁷

⁷ KVASZ, Ladislav. Náčrt teórie potencialít jazyka matematiky. In *Umelá inteligencia a kognitívna veda II*. Bratislava: Slovenská technická univerzita, 2010, s. 263–290.

Úvahy ako sprostredkovať syntetický pohľad na povahu muzeologickej terminológie viedli k pokusu o postihnutie heterogénnosti a širokospektrálnosti muzeologickej terminológie v jej celistvosti. V roku 1984 vznikol jedinečný klasifikačný systém muzeológie, ktorý mal slúžiť ako návrh terminologickej štruktúry muzeologického slovníka.⁸

Autori rozčlenili problematiku do piatich kategórií:

- 0 vedecko-kultúrny kontext,
- 1 muzejníctvo,
- 2 múzejná dokumentácia,
- 3 múzejná komunikácia,
- 4 inštitucionálne formy.

Vymedzili oblasti terminologického smerovania muzeológie v presvedčení, že bez štandardizovanej, unifikovanej a kodifikovanej terminológie v teoretickej i aplikovanej muzeológii sú akákoľvek činnosť a vedecký pokrok nemožné.

Na cyklostylom rozmnožené dielo vydané v počte 100 kusov sa zbudlo. Finálna verzia *Dictionarium museologicum* bola vypublikovaná a 31 rokov je múzejná obec spokojná s existujúcim stavom. Pre úplnosť treba spomenúť vznik a zdomácnenie nových slovných spojení, napríklad „nehmotné kultúrne dedičstvo“, „fondová inštitúcia“, „substitút“ alebo „preventívna konzervácia“, ktoré síce dobre znejú, ale sú vágne a v najlepšom prípade nepresné.

Vymedzený priestor nedovoľuje venovať sa problematike muzeologickej terminológie v celej jej komplexnosti. Pokúsime sa formulovať, podľa nášho presvedčenia, jadro problému terminologického výskumu v muzeológii.

Považujeme za skutočnosť, že muzeológia, vedná disciplína, ktorej

⁸ STRÁNSKÝ, Zbyněk Z. a Oskar BRŮŽA. *Dictionarium museologicum. Proposition for the 5th version*. Brno, Mikulov, 1984. [66] s.

poslaním je budovanie uceleného substrátového modelu vývoja prírody a spoločnosti, prenechala rozhodovanie o predmete svojho poznania a teda aj terminológii tzv. angažovaným vedným disciplinám obmedzeným ich parciálnosťou.

Význam jednotlivých vedných disciplín vo vzťahu k muzeológii je nepochybniteľný, lebo stáli pri zrode prvých zbierok, ktoré označujeme ako múzejné, pretože boli uskladnené v budovách pomenovaných múzeum. Podobne ako knižničná a informačná veda a archívništvo, aj muzeológia musí mať určitý nadhľad vo vzťahu k dokumentovaným udalostiam, javom atď. Na rozdiel od knižnic a archívov slovenské múzejné zbierky dneška predstavujú nesúrodé a neusústavnené množiny prvkov dokladajúcich činnosť jednotlivých vedných disciplín, ktoré svoje právo na zasahovanie do muzealizačného procesu dávno stratili. Participovať na múzejnej činnosti znamená podieľať sa na nej a nie vnucovať jej svoje, zväčša parciálnou vedného odboru obmedzené predstavy o tvorbe, správe a prístupnosti zbierok. Angažované vedné disciplíny muzeologickú terminológiu nepotrebujú a bolo by tragickým omylom čakať, že ich začne zaujímať a nájsu spoločnú reč, pretože je to proti ich prirodzenosti i predmetu bádania.

Počiatky problémov s tvorbou a presadzovaním muzeologickej terminológie siahajú do 50. rokov minulého storočia. V tejto dobe vznikla paradigma muzeológie postavená na existencii muzeológie a špeciálnej muzeológie, resp. špeciálnych muzeológií. Muzeológia je charakterizovaná ako náuka o múzejníctve, zatiaľ čo špeciálna muzeológia je súčasťou vedného odboru aplikovanou na múzejné

účely.⁹ Špeciálne muzeológie sú regulatívom všeobecnej muzeológie¹⁰ a ich úlohou je múzejná aplikácia príslušného vedného odboru alebo jeho časti.¹¹

Aj keď to bude znieť neveriteľne, toto nazeranie na muzeológiu, napriek všetkým pokusom o zmenu, ovplyvňuje činnosť slovenských múzeí dodnes. Špeciálnej muzeológie sa nezbavil ani Z. Z. Stránský,¹² ktorý ju neskôr pozmenil na špecializovanú, resp. konkrétnu muzeológiu.¹³ Tento vývoj je síce pozitívny, ale nedostatočný.

Následky sú zrejmé. Od roku 1978 v Československu a následne ani na Slovensku nevyšiel žiadny muzeologický slovník a muzeologickej terminológii sa nevenovala patričná pozornosť.¹⁴ Tento stav si možno vysvetliť iba tak, že väčšina absolventov muzeológie nevidí potrebu terminologického výskumu a je presvedčená, že muzeologická terminológia je postačujúca. Mylnosť tejto predstavy sa pokúsime dokázať na príklade termínu múzejná selekcia.

Hneď na začiatku by sme chceli zdôrazniť, že nejde o návrh terminológie opísaných druhov výberu, a ich pomenovania sú uvádzané iba pre ľahšiu orientáciu.

9 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Otázky dnešního musejníctví*. Praha: Orbis, 1950, s. 6.

10 *Tamže*, s. 8.

11 *Tamže*, s. 9.

12 STRÁNSKÝ, Zbyněk Z. *Úvod do studia muzeologie*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1980, s. 84.

13 STRÁNSKÁ, Edita a Zbyněk Z. STRÁNSKÝ. *Základy štúdia muzeologie*. Banská Bystrica, 2000, s. 95.

14 Napríklad RUTAR, Václav. Geneze pojmu, muzeálie, muzealita a muzealizace na stránkách Muzeologických sešitů v letech 1969–1986. *Muzeologica Brunensia*, 2012, roč. 1, č. 1, s. 6–13; VAHALA, David. 1.2 Základní muzeologické pojmy a jejich užívání; organizace muzejní práce; mezinárodní a národní muzejní instituce; časopisy a konference, muzejní bibliografie. In *Vademecum muzeologie. Internetová příručka pro výuku muzeologie na Ústavu historických věd FPF Slezské univerzity v Opavě* [online]. Slezská univerzita v Opavě, 2014 [cit. 2017-04-15]. Dostupný z [www.<http://vademecum.fpf.slu.cz/?p=13>](http://vademecum.fpf.slu.cz/?p=13).

Selekcia (lat. selectio) znamená výber jednotliviny podľa určitých, v múzejnej praxi aspoň rámcovo stanovených hodnotiacich kritérií. Výber potenciálnej muzeálie je individuálnym, veľmi zložitým procesom úzko spätým s úrovňou poznania jedinca, ktorý ju vykonáva, a od stavu jeho potrieb a záujmov.

Relevantné vymedzenie tohto termínu formuloval Zbyněk Z. Stránský.¹⁵ Znamená identifikáciu potenciálnych nositeľov muzeality a ich vyňatie z pôvodnej alebo nálezovej skutočnosti.¹⁶ V týchto intenciách vymedzil tento termín aj F. Waidacher¹⁷ – ktorý pod selekciou v muzeologickom kontexte rozumie zámerné zisťovanie a výber tých predmetov z celkovej reality, ktoré sú potenciálnymi nositeľmi muzeality.¹⁸

Zbyněk Z. Stránský vo svojej práci vymedzil ešte pasívnu a aktívnu selekciu, líšiace sa selekčným prístupom k dokumentovanej skutočnosti.¹⁹

Múzejná selekcia je v súčasnosti väčšinou autorov považovaná za prvú fázu muzealizačného procesu, v ktorej na základe muzealizačných kritérií dochádza v múzejnej oblasti k voľbe vecného, nesprostredkovaného prvku objektívnej reality s úzkou väzbou na múzejnú tezuráciu – vytvorenú štruktúru múzejného zbierkového fondu, jeho orientáciu a kvalitu. Selektované predmety sú považované za potenciálne muzeálie a stupeň ich muzeality hodnotí komisia na tvorbu zbierok. Je zrejmé, že v procese múzejnej

15 STRÁNSKÝ, Zbyněk Z. *Úvod do studia muzeologie*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1980, s. 41.

16 *Tamže*.

17 Waidacher, Friedrich. *Průručka všeobecné muzeologie*. Bratislava: Slovenské národné múzeum, 1999, s. 97.

18 *Tamže*.

19 STRÁNSKÝ, Zbyněk Z. *Úvod do studia muzeologie*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1980, s. 41.

selekcie sa uplatňuje výber v dvoch krokoch – prvým je rozhodnutie kurátora zaradiť predmet do zbierkového fondu múzea a druhým, potvrdenie alebo nepotvrdenie výberu kurátora komisiou. Teoreticky, aj z pohľadu súčasnej legislatívy, možno uvažovať ešte o treťom kroku výberu, na ktorý má právo štatutár múzea, ktorý nie je povinný akceptovať výber komisie na tvorbu zbierok.²⁰

Nadobudnuté muzeálie sú evidované, ošetrované, katalogizované a uložené v depozitároch, ktoré vyhovujú podmienkam dlhodobého uchovania. Uložením múzejného zbierkového predmetu v depozitári, respektíve jeho sprístupnením na bádateľské účely, jeho využitie nekončí. Podľa tradičného chápania úlohy múzeí v spoločnosti nestačí múzejné zbierkové predmety iba hromadiť a spravovať, ale ich hodnoty, poznatkový prínos atď. komunikovať primárne formami prezentačnej komunikácie. Nie všetky prvky múzejného zbierkového fondu či zbierky sú však, z najrozmanitejších dôvodov, vhodné na prezentačné využitie a autor prezentačnej formy musí vykonať dodatočný výber z prezentačného hľadiska – prezentačnú selekciu.

Nazdávame sa, že problematika výberu nekončí nadobudnutím muzeálie do múzejného zbierkového fondu. Budovanie múzejného zbierkového fondu je dynamický proces, v ktorom má svoje opodstatnenie aj vyradovanie múzejných zbierkových predmetov. Túto, poslednú fázu selekcie by sme mohli označiť termínom deselekcia – zrušenie pôvodného selekčného rozhodnutia. Deselekcia je výsledkom permanentného procesu hodnotenia muzeálií z hľadiska úrovne ich informačnej, dokumentárnej,

20 Zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov, § 9, ods. 5.

reprezentačnej atď. hodnoty, ktorá najmä pri predmetoch, ktoré nezhodnocujú múzejný zbierkový fond, končí návrhom na ich vyradenie (deakcesiu). Aj v tomto prípade možno registrovať dokonca štyri stupne deselekcie – kurátor, štatutár, komisia na tvorbu zbierok a zriaďovateľ.²¹

Z uvedeného je zrejмый význam muzeologickej terminológie a jej funkcií pre základný muzeologický výskum, ktorý sa, napríklad, dodnes nezaoberal výberom múzejného typu uplatňovaným pred vznikom múzea. Rozumieme pod ním identifikáciu a výber potenciálnych oblastí, udalostí, javov atď. a k nim sa viažucich skupín autentických i sprostredkovaných prvkov objektívnej reality dôležitých z hľadiska múzejnej dokumentácie v intencii s poslaním múzea, ktoré sa majú stať predmetom muzealizácie. Výsledkom tohto výberu je formulácia poslania múzea v zriaďovacej listine, resp. štatúte múzea a predstavuje aj základnú osnovu zbierkotvorného programu múzea.

Nakoniec treba pripomenúť, že do centra pozornosti muzeológie sa dostávajú, okrem problematiky odboru, aj nomenklatúry²² predmetov materiálnej kultúry, ktoré múzeá spravujú. Zdalo by sa, že riešiť interoperabilitu muzeológie s archeológiou, históriou, etnológiou atď. by nemal byť žiadny vážny problém. Opak je však pravdou a snahy zmeniť postoj tzv. angažovaných disciplín skončili nezdarom. Napríklad projekt Slovenského národného múzea „Riadená múzejná terminológia“ skončil pre odmietavé stanovisko zástupcov angažovaných disciplín neúspechom po 47 dňoch

21 Zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov, § 10, ods. 11, 12.

22 Nomenklatúra, systematický súbor názvov prvkov, v našom prípade predmetov materiálnej kultúry. Nomenklatúra vymedzuje súbor názvov, terminológia súhrn termínov vedného odboru.

(18. 6. 2007 – 3. 9. 2007). Samozrejme je treba priznať, že vybudovanie takéhoto terminologického aparátu je náročná práca vyžadujúca kompetentných špecialistov, aj keď, najmä v etnológii, čiastkové slovníky niektorých oblastí materiálnej kultúry už boli v minulosti spracované.²³ Sme svedkami informatizácie spoločnosti, čo však neznamená, že zmeny prostredia zmenili ľudí v múzeách, ich informačné potreby a povedomie. Radi zabudli, že v počiatoch digitalizácie bolo elektronické spracovanie textu, evidenčných a katalógových záznamov, fundamentom elektronického spracovania vôbec. Na procese konverzie informácií do digitálneho formátu sa dnes podieľa množstvo ľudí, ktorých odborná pripravenosť a často aj chuť sa na niečom takom podieľať je na diametrálne odlišnej úrovni. Chýba teoretická základňa a pre potreby múzeí nebude stačiť to, čo ponúka súčasná informatika so zrakom zaostreným na sekundárne informácie. Bez vypracovania triedenia spĺňajúcom požiadavky muzealizácie – kategorizácie a klasifikácie, unifikácie, štandardizácie, kodifikácie a harmonizácie termínov múzeami, ktoré povedú k vytvoreniu navzájom prepojenej siete elementov terminologického systému, budú budované databázy múzejných zbierok slúžiť iba ako úložiská dát bez možnosti využitia ich informačného potenciálu.

Nevyhnutným predpokladom vzájomného porozumenia medzi muzeológmi, múzejníkmi a zamestnancami múzeí je terminológia. Vďaka svojej systematickej štruktúre môže terminológia tvoriť základ pre organizáciu poznania a spracovanie,

23 Napríklad POLONEC, Andrej a Darina ZUBEROVÁ. *Slovenské valašky, fokoše a čakany*. Bratislava: Osveta, 1963. 63 s.; STRELEC, Karol. *Lidové šperky*. Bratislava: Slovenské národné múzeum, 1990, 78 s.; TURNSKÝ, Marek. *Etnografický slovník 2. Lidový nábytek v českých zemích*. Praha: Národní muzeum, 1989, 71 [9] s.; VONDROUŠKA, Vlastimil, Violeta KOPŘIVOVÁ a Tomáš GRULICH. *Etnografický slovník 1. Domácí kuchyňské nářadí, nádobí a náčiní*. Praha: Národní muzeum, 1987. 69 s.

tvorbu, vyhľadávanie, využívanie informačných zdrojov, akými bezosporu múzejné zbierkové predmety sú, majú nezastupiteľný význam pre ďalší rozvoj jednotlivých odvetví muzeológie, publikovanie výsledkov vedeckovýskumnej činnosti a v neposlednom rade aj vo vzdelávaní. Tvorba systémov termínov definovaných ich miestom v sústave názvov klasifikovaných do určitých tried je rovnako dôležitou podmienkou zberu, ukladania a výmeny informácií ako samotná unifikovaná terminológia.

Informatizácia spoločnosti vo väzbe na elektronické spracovanie múzejných zbierkových fondov kladie na muzeologickú terminológiu osobitné nároky, pretože bez nej nemožno v plnej miere využívať informačné technológie, informačný potenciál zhromaždených dát, ani zabezpečiť sémantickú interoperabilitu medzi vednými odborníkmi a v neposlednom rade ani medzinárodnú spoluprácu.

Nazdávame sa, že ignorovať súčasný stav muzeologickej terminológie v jej najširšom ponímaní by nebolo tým najšťastnejším rozhodnutím. Jediným schodným riešením, podľa nášho názoru, je vytvorenie pracovnej skupiny pri niektorej zo slovenských katedier venujúcej sa výuke muzeológie. Jej úlohou by bolo formulovať všeobecné zásady terminologizácie, zabezpečenie finančného krytia projektu a koordinácia práce. Podrobiť kritickej analýze už spomínaný klasifikačný systém muzeológie z roku 1984 a konštituovať pracovné tímy, ktoré by sa venovali spracovaniu stanovených oblastí terminologickej štruktúry. Tieto tímy by sa v období kategorizácie a klasifikácie terminologického systému venovali sústreďovaniu pojmov a termínov nachádzajúcich sa v slovenských a českých odborných periodických a neperiodických dokumentoch, učebniciach, výstupoch vedeckovýskumných prác, slovníkoch atď. Zhromaždené poj-

my v spolupráci s jazykovedcami, prípadne informatikmi definovať, korelovať a vytvoriť tak navzájom prepojenú štruktúru elementov terminologického systému. Výsledky priebežne publikovať a prácu ukončiť vydaním slovníka muzeologickej terminológie.

Pokiaľ tvrdíme, že muzeológia je vednou disciplínou a terminológia pilierom vedeckej komunikácie, kodifikácia národnej terminológie sa stáva jednou z naliehavých úloh dneška.

LITERATÚRA:

- BENEŠ, Josef. *Muzeologický slovník*. Praha: Národní muzeum, Ústřední muzeologický kabinet, 1978. 169 s.
- DESVALLÉES, André, François MAIRESSE a kol. *Základní muzeologické pojmy*. Brno: Technické muzeum, 2011. 64 s. ISBN 978-80-86413-79-2.
- Dictionarium museologicum. Čeština*. Brno, 1982. 92 [9] s.
- Dictionarium museologicum Budapest*. Magyar nemzeti múzeum, 1986. 774 s. ISBN 963-571-174-3.
- DOLÁK, Jan. *Základní muzeologické pojmy: Úvodem k českému vydání* [online]. Brno, listopad 2011 [cit. 2017-04-15]. Dostupný z [www: <http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icom-czech/pdf/publikace/ICOM_zakladni_pojmy.pdf>](http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icom-czech/pdf/publikace/ICOM_zakladni_pojmy.pdf).
- Kleines Wörterbuch des Museumswesens*. Berlín: Institut für Museumswesen, 1975. 74 s.
- Kratkij slovar muzejnych terminov. Краткий словарь музейных терминов*. Moskva, 1974. 51 s.
- KVASZ, Ladislav. Náčrt teórie potencialít jazyka matematiky. In *Umělá inteligencia a kognitívna veda II*. Bratislava: Slovenská technická univerzita, 2010, s. 263–290. ISBN 978-80-227-3284-0.
- MASÁR, Ivan. *Ako pomenúvame v slovenčine: kapitoly z terminologickej teórie a praxe*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra, 2000, s. 58. Spisy Slovenskej jazykovednej spoločnosti 3/2000. ISBN 80-967574-9-0.

- NEUSTUPNÝ, Jiří. *Otázky dnešního musejnic-tví*. Praha: Orbis, 1950.
- POLONEC, Andrej a Darina ZUBERCOVÁ. *Slovenské valašky, fokoše a čakany*. Bratislava: Osveta, 1963. 63 s.
- RUTAR, Václav. Geneze pojmu, muzeálie, muzealita a muzealizace na stránkách Muzeologických sešitů v letech 1969–1986. *Museologica Brunensia*, 2012, roč. 1, č. 1, s. 6–13. ISSN 1805-4722.
- STRÁNSKÁ, Edita a Zbyněk Z. STRÁNSKÝ. *Základy štúdia muzeológie*. Banská Bystrica, 2000. ISBN 80-8055-455-2.
- STRÁNSKÝ, Zbyněk Z. *Úvod do studia muzeologie*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1980.
- STRÁNSKÝ, Zbyněk Z. a Oskar BRŮŽA. *Dictionarium museologicum. Proposition for the 5th version*. Brno, Mikulov, 1984. [66] s.
- STRELEC, Karol. *Ludové šperky*. Bratislava: Slovenské národné múzeum, 1990, 78 s.
- TURNŠKÝ, Marek. *Etnografický slovník 2. Lidový nábytek v českých zemích*. Praha: Národní muzeum, 1989, 71 [9] s.
- VAHALA, David. 1.2 Základní muzeologické pojmy a jejich užívání; organizace muzejní práce; mezinárodní a národní muzejní instituce; časopisy a konference, muzejní bibliografie. In *Vademecum muzeologie. Internetová příručka pro výuku muzeologie na Ústavu historických věd FPF Slezské univerzity v Opavě* [online]. Slezská univerzita v Opavě, 2014 [cit. 2017-04-15]. Dostupný z [www: <http://vademecum.fpf.slu.cz/?p=13>](http://vademecum.fpf.slu.cz/?p=13).
- VONDRUŠKA, Vlastimil, Violeta KOPŘIVO-VÁ a Tomáš GRULICH. *Etnografický slovník 1. Domácí kuchyňské nářadí, nádobí a náčiní*. Praha: Národní muzeum, 1987. 69 s.
- WAIDACHER, Friedrich. *Průručka všeobecné muzeologie*. Bratislava: Slovenské národné múzeum, 1999. ISBN 80-8060-015-5.
- Zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov*.

TIBOR DÍTE

Katedra etnológie a muzeológie,
Filozofická fakulta,
Univerzita Komenského v Bratislave,
Slovenská republika
t.p.dite@gmail.com

Prednáša muzeológiu na Katedre etnológie a muzeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Štúdium muzeológie absolvoval v rokoch 1978–1981 na Univerzite J. E. Purkyně v Brne. Pracoval v Mestskom múzeu Bratislava, Západoslovenskom múzeu v Trnave, Muzeologickom ústave Slovenského národného múzea atď. V rokoch 1989–1990 bol koordinátorom zavádzania elektronického spracovania múzejných zbierok na Slovensku. V súčasnosti sa venuje problematike tezaurácie, katalogizácie a elektronického spracovania múzejných zbierok. Publikuje v oblasti tvorby múzejných zbierok, ich ochrany a spracovania.

Museology lecturer at the Department of Ethnology and Museology of the Faculty of Arts of Komenský University, Bratislava. He studied museology at J. E. Purkyně University in Brno (1978–1981), and has since worked in the Bratislava City Museum, the West Slovakia Museum in Trnava, the Institute of Museology of the Slovak National Museum and in other institutions. In 1989–1990 he was the coordinator of the digital processing of museum collections in Slovakia. He centres on the building, cataloguing and digitalization of museum collections, and publishes on the subject of museum collections, their protection and processing.